

דף קמו

רמא. מה דינן של הפעולות דלהלן בשבת?

- א. שבירת חבית ונקיבתה באופנים השונים.
- ב. התרת חותלות של גרוגרות ותמרים, הפקעתן וחיתוכן.
- ג. תקיעת קנה בנקב החבית כדי שהיין יצא דרכו; קיפול עלה של הדס ונתינתו בנקב לשמש כמרוזב.
- ד. סתימת נקב החבית על ידי שעוה או שמן עב.
- ה. הבאת לבדים [העשויים לשיבה או למשכב] דרך מלבוש ברשות הרבים.
- ו. נתינת תבשיל בתוך הבור לשמרו; נתינת כלי מים בתוך מקום כינוס מים בשביל שיצננו; נתינת צונן בחמה בשביל שיחמו.
- ז. הילוך בבגדים שנשרו במים; שטיחתם בחמה ליבשם.

א. שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות, ובלבד שלא יתכוין לעשות כלי, לנוקבה יפה בפתח נאה (רש"י). [לרבי נחמיה שאמר אין כלי ניטל אלא לתשמיש המיועד לו, אין לשברה בסייף אלא אם נוטלו להפריד הגרוגרות]. וכן אמר רשב"ג: מביא אדם את החבית של יין ומתיז ראשה (למטה ממגופתה) בסייף [ודלא כרבי נחמיה] ומניחה לפני האורחים בשבת ואינו חושש – שאין כאן 'עשיית פתח'.

רש"י פירש שאין איסור קלקול [בכלים. ע' חדושי הנצי"ב] בשבת. והתוס' והרא"ש (כאן ובעירובין לד) הוכיחו שמדובר בחבית שבורה שמדבקים שבריה ('מוסתקי'), ומחמת גריעותה אינו חס עליה ואין לחוש שמא יתכוין לעשות כלי, אבל בכלי טוב – אסור.

ובירושלמי אמרו שמגדל של עץ מותר לשברו כדי ליטול העירוב, כשבירת חבית לאכול ממנה גרוגרות. וכן דעת הרבה ראשונים, שאף בכלי שלם התיירו לשבור (עפ"י רי"ף רמב"ם או"ז ר"ן רשב"א רא"ה ריטב"א ועוד. וכן נקט הגר"א לעיקר). ולהלכה כתבו האחרונים להחמיר בדבר. וכתבו פוסקים אחרונים שקופסאות של מיני מאכל שאין מקפידים עליהם כלל ונזרקים בתום תכולתם [ואינם עשויים לעמוד ימים רבים לאיחסון. ע' בנין שבת עמ' קכח בשם הגרשו"א], הרי הם כ'מוסתקי' שאין לחוש שמא יעשה כלי, הלכך מותר לפתחם בשבת (ע' באריכות בשו"ת אגרות משה או"ח ח"א קכב. ובשו"ת אור לציון. [וכתב שם ליוהר שלא לפתוח את הקופסה כולה מכל סביבה, שזהו פתח יפה. ודעת הגרשו"א אינה כן, שהואיל והקופסה נזרקת אין לחוש משום עשיית כלי אעפ"י שעושה נקב יפה. ע' בנין שבת עמ' קכח]). ויש מחמירים בדבר (כן משמע לכאורה בחזון איש נא, יא. אך בשו"ת אור לציון (ח"א סו"ס כד) כתב שנראה שלא דיבר החזו"א אלא בומנו שהיו רגילים להשתמש באותן קופסאות לשימושים שונים, לא כן עתה [וע' גם מנחת שלמה ח"ב יב, ב]. ויש שצדדו שאין למחות ביד הנוהגים הטר עפ"י הוראת חכם, אפילו בקופסאות שיש המשתמשים בהם שימוש חוזר. עפ"י ערוה"ש, אג"מ ח"א קכב. אם כי למעשה כתב שם שאין להתיר כלל, מלבד ביום טוב יש מקום להתיר כשא"א לפתחם מאתמול. ועע"ש בח"ד קיט ובה"ה כב, כד. וע"ע אבני נזר או"ח ריב-ריג).

פתיחת פחית שתיה על ידי הסרת הלשונית וכד'; דעת הגרשו"א (מנחת שלמה ח"ב יב. וראה גם בספר בנין שבת ח"א עמ' קכו ואילך) שמותר הדבר שהרי אינו עושה פתח יפה כדי להשתמש בו אחר כך אלא נחשב כ'מקלקל' את הפחית בפתיחתה. וגם משום 'מחתך' אין איסור שהרי אינו מקפיד על מדה מסוימת אלא פותח בצורה הקלה כפי מה שהכינו בבית החרושת. ודעת הגר"ב צ"א אבא שאול (אור לציון ח"א סו"ס כו) שאין להסיר הלשונית לגמרי, שבכך הוא עושה נקב

יפה, אלא צריך לנקב בצורת קלקול. ובדומה לזה כתב הגר"מ פיינשטיין (אג"מ או"ח ח"ד עח) שאסור לפתוח קופסאות חלב ע"י הפרדת הצדדים ומשיכת הקמט, משום עשיית נקב, ואסור הדבר מדרבנן ככל נקב העשוי להוציא ולא להכניס (ושם חמור יותר מפתחת פחית, כי בדוקא פותח בצורה זו כדי שהחלב ישפך דרך שם כהוגן).

אסור לנקוב בצדה של החבית משום התקנת פתח. ואפילו על ידי תחיבת רומח הורה רב ששת לשואליו לאסור (אעפ"י שאינו כדרך הנוקבים, נקב עגול ויפה) – שהרי מתכוין הוא לפתח, ואילו כוונתו ל'עין יפה' בלבד (כלומר להרחיב מוצא היין בנקב גדול), היה נוטל מגופתה.

בא להוסיף על הנקב הקיים – מוסיף. ויש אומרים: אין מוסיפים. דרש רב נחמן משום רבי יוחנן: הלכה כ'יש אומרים'. ופירש רבה טעם המחלוקת: דבר תורה כל פתח שאינו עשוי להכניס ולהוציא אינו פתח, וחכמים הם שגזרו משום לול של תרנגולים, שפתחו עשוי להכניס אויר ולהוציא ההבל, ולפי שאין רגילים להרחיב פתח הלול סובר תנא קמא שלא גזרו על הרחבת נקב בכלי. והאוסרים סוברים, פעמים שלא תיקן נקב הלול מלכתחילה כראוי ועלול להרחיבו, הלכך גזרו בחבית.

א. שליפת סכין התקועה בחבית – מותרת, לפי שאינו מתכוין להרחיב הנקב (עפ"י מרדכי תמ. יש מפרשים אפילו באופן שודאי מרחיב, הותר 'פסיק רישיה' באיסור דרבנן שאינו מתכוין. וי"א דוקא בשאינו פס"ר מותר. ע' תרומת הדשן סד; או"ח שיד, יב מג"א וש"פ).

ב. עשיית נקב העשוי להכניס ולהוציא, בכלי רעוע כגון 'מוסתקי'; המשנ"ב (שיד סק"ו) כתב עפ"י אחרונים שהוא איסור תורה. ובחזון איש (נא, ז) חולק.

נקב ישן שנסתם; שנו בברייתא שמותר לפתחו (שאינו כעושה פתח שהריהו עשוי ועומד). אמר רב יהודה אמר שמואל: לא שנו אלא במקום העשוי לשמור (שאינה סתימה גמורה אלא לשמור ריח היין), אבל במקום העשוי לחזק (הכלי) – אסור. ופירש רב חסדא 'עשוי לחזק' – למטה מ(מפלס) היין. ורבא (ב"ח: רבה) אמר: למטה מן השמרים, וכן סייעו אביי.

נקיבת המגופה; רבי יהודה אוסר וחכמים מתירים. ופירש רב הונא: מחלוקת למעלה (שחכמים מתירים כי אין הדרך לעשות שם פתח אלא נוטלים כל המגופה) אבל מן הצד דברי הכל אסור (שיש שעושים שם פתח). ורב חסדא אמר: מחלוקת מן הצד אבל על גבה דברי הכל מותר.

הלכה כרב הונא שנקיבת המגופה מלמעלה מותרת ומן הצד אסורה (רי"ף, רא"ש, רמב"ם כג, ב, שו"ת הרשב"א תרכד, או"ח שיד, ו).

ב. חותלות של גרוגרות ושל תמרים – מתיר ומפקיע וחותר. ולרבי נחמיה שאסר להשתמש בכלי אלא לתשמישו – מתיר אבל לא מפקיע ולא חותר.

א. כתבו התוס': דוקא בקשור בחבל וכד', אבל דבר שהוא חזק כעין פותחת – אסור להפקיע. וכן כתבו הפוסקים: דוקא כעין חותלות העשויות מכפות תמרים ואינו כלי גמור וחזק (ע' מג"א שיד סק"ג ובפמ"ג ובשו"ע הגר"ז שם יח).

ובשו"ת אגרות משה (או"ח ח"א קכב, ט) פירש שהחותלות הם כלים חד פעמיים, הנזרקים לאחר הוצאת הפירות מהן, לכך מותר לסותרם שנחשבים כקליפת פירות. ומזה למד התר לשאר קופסאות חד פעמיות.

ב. יש אומרים בדעת הרמב"ם (יח), שסתירת חבל מקליעתו אסורה משום 'מתיר', ומה שאמרו 'מפקיע' היינו שמנתק וקורע (עפ"י באור הלכה שיד, ח).

ג. תחיבת קנה בנקב החבית; אם מחתכו להתאימו למדת הנקב – אסור. ואם מכניסו כמו שהוא – רב אסר (גזרה שמא יחתך) ושמואל התיר. והראו שנחלקו בדבר תנאים ורבי יאשיה מיקל. וכן דרש להלכה רב שישא בריה דרב אידי בשם רבי יוחנן.
החזרת קנה שנפל – מותרת לדברי הכל.

להלכה מותר לתחוב קנה או ברז בחבית (רמב"ם כגו; שו"ת הרשב"א תרכד; או"ח שיד,ה), שהרי עומד ומיוחד לכך ואינו מתקן כלי. אך גראה שאסור לתקוע היטב בחזקה שיש בזה משום גמר מלאכה (משנ"ב). ונראה מדברי הרמב"ם שאפילו אין הקנה מתוקן כל צרכו מותר ואין חוששים שמא יתקננו (ב"י).

גלגול עלה הדס ונתינתו בנקב לשמש כמרוזב – אסר שמואל. לדברי רב יימר מדפתי טעם האיסור גזרה משום מרוזב (ואינו דומה לתחיבת קנה, כי כאן עושה מעשה בעלה עצמו וחוששים שמא יבוא לתקן מרוזב. תוס'), ולדברי רב אשי גזרה שמא יקטום. ואמרו שלפי טעם זה אין איסור כאשר העלים קטומים ומונחים. הרא"ש והטור פסקו כרב אשי, ולכך אם יש לו הרבה עלים קטומים (אבל לא שנים ושלשה. ב"ח. ומשמעות לשון הטור שאם יש לו יותר מאחד מותר. שעה"צ) מותר. וכן פסק הרמ"א (שיד,ה). ובר"ח משמע דוקא אם מונח בחבית מבעוד יום מותר (מובא בבאה"ל).

ד. חבית נקובה, לא יתן עליה שעוה מפני שהוא ממרח. אמר רבי יהודה: מעשה בא לפני רבן יוחנן בן זכאי בערב, ואמר: חוששני לו מחטאת.

שמן (עב); רב אסר, גזרה משום שעוה. ושמואל התיר. ויש שמסרו בשם רב להתיר. להלכה אסור אף בשמן עב וכד'. וסתימה בדברים אחרים שאין בהם ענין מירוח – יש מתירים בשעה שאין היין יוצא [ולתלמיד חכם מותר אף כשהיין יוצא על ידי הערמה, לומר שאינו מכויין אלא להצניעו שם. ע' לעיל קלט]. ויש אוסרים משום שנראה כבונה. ולדברי הכל מותר לסתום בדבר שרגילים ליתנו שם כגון ברז (עפ"י משנ"ב שיד,יא).

ה. לבדים (המשמשים ככר וכסת); רב אסר להביאם דרך מלבוש ברשות הרבים מפני שנראה כמשא, ושמואל התיר. ופרשו מחלוקתם בלבדים שאינם רכים ולא קשים, אבל הרכים מותרים (שדרכם להתחמם בהם) והקשים אסורים לדברי הכל. והסיקו שאף רב לא אסר בפירוש אלא מעשה היה שנמנע מלהשתמש בלבדים שהביאו לו בשבת, והרואה היה סבור משום איסור הבאה הוא, ולא היא אלא משום כבוד התכמים שהיו ישובים על הקרקע, לא רצה לישב עליהם.

[כיוצא בדבר אמר רבי יוחנן (קמז): האוליירים (= בלנים) מביאים בלרי נשים (= סדינים לניגוב. ערש"י) לבית המרחץ דרך לבישה, ובלבד שיתכסו בהם ראשם ורובם. וע"ע להלן קמז].

מותר לצאת בשבת כשהוא לבוש בבגד על בגדו כדי להביאו לחברו. ויש אוסרים בשתי חגורות זו על זו כשאין מלבוש מפסיק ביניהם [שאיין העליון משמש כלום, משא"כ שאר בגדים דרך אדם ללבוש שתי שכבות בגדים מפני הקור] (עפ"י או"ח שא,לו. ע"ע פרטים נוספים בשו"ת אגרות משה ח"א קה-ק).
אגרות משה ח"א קה-ק).

ו. נותנים תבשיל לתוך הבור בשביל שיהא שמור [ואין גוזרים משום השוואת גומות]. ואם המים היפים ברעים בשביל שיצננו. ואת הצונן בחמה בשביל שיחמו [ואין גוזרים שמא יבוא להטמין ברמץ].

ז. מי שנשרו כליו בדרך במים – מהלך בהם ואינו חושש. הגיע לחצר החיצונה (של העיר, שהוא מקום המשתמר) – שוטחם בחמה (ליבשם) אבל לא כנגד העם (שמא יאמר הרואה: הרי זה כיבס כסותו בשבת ושטחה לייבשה. רמב"ם). כן סתמה משנתנו. ובברייתא שנו שר"א ור"ש אוסרים לשטחם [וכדברי רב: כל מקום שאסרו חכמים מפני מראית העין, אפילו בחדרי חדרים אסור].

א. בתוספתא (פי"ז, והובאה בשו"ע שא"מ) שנו לא ישטח אדם את כליו אפילו מן הזיעה. ולכאורה הוא הדין כשנרטבו בגדיו במים מועטים, מאידך יש משמעות מכמה פוסקים להתיר בכגון זה (ע' מג"א שא"מ סקנ"ה שצדד בדבר).

ב. שטחם בחמה מערב שבת, אינו חייב לסלקם בשבת, אפילו הם שטוחים כנגד העם (שו"ת הרשב"א ח"ז צא; או"ח שא"מ, מה), כי האיסור הוא משום מראית העין בפעולת השטיחה שיחשדוהו שכיבס עתה (לבוש, מובא במשנ"ב). ולפי"ז הוא הדין אם עבר ותלאם בשבת, אעפ"י שעשה איסור אין צריך להסירם (כף החיים ס"ק רס).

בשעת בין השמשות יכול לתלות אם נצרך לבגדים למחר, שלא גזרו בין השמשות על שבות במקום מצוה. ונכון לתלותם בצנעה (עפ"י אחרונים, משנ"ב שא"מ ס"ק קסו ושעה"צ).

לשטוח במוצאי שבת מותר מיד, הגם שאין שהות כיבוס מצאת השבת (עפ"י חדושים ובאורים). ג. בגדים המותרים בשריה במים אף כי אסורים בשפשוף, כגון העשויים מניילון או מחומרים סינטטיים אחרים – מותר לשטחם בחמה ליבוש (הגרשו"א, מובא בשש"כ טו, יא).

דף קמז

רמב. מה דין המעשים דלהלן בשבת.

- א. ניעור הטלית מלכלוך.
- ב. יציאה לרשות הרבים בטלית מקופלת ומונחת על כתפיו; בסודר על הכתף; בבגדים מופשלים ומקופלים.
- ג. טלטול אלונטית שנסתפגו בה.
- ד. השתטפות הגוף בצונן או בחמים.
- ה. סיכה ומשמוש האברים; התעמלות והתגרדות וכד'.
- ו. עשיית אפיקטויזין.

א. אמר רב הונא: המנער בטליתו בשבת חייב חטאת. ודוקא בבגדים חדשים ושחורים, לא בישנים ולא בלבנים או אדומים. והוא שמקפיד עליהם. וכן מסופר על מנהג חכמים שניפצו בגדיהם מפני שלא הקפידו על כך כלל.

א. לפרש"י, חייב חטאת בניעור מן העפר. והתוס' נקטו שמנער מן הטל שעל הבגד אבל בניעור מן העפר אין נראה שיהא שייך ליבון. וכתב הרמ"א שטוב לחוש לדברי רש"י. ובא"ר כתב שיש איסור בזה מן הדין כי הרבה ראשונים סוברים כרש"י. אך על ידי נכרי יש לסמוך על דעה ראשונה להתיר, ובפרט שיש בזה לפעמים משום 'כבוד הבריות' (משנ"ב שב סק"ז).

ב. בטלית שחורה וחדשה מן הסתם מקפיד, ורק כשידוע לו שאינו מקפיד מותר (כן האריך להוכיח בבאור הלכה שב"א מהראשונים). ואפשר שאפילו בלבנים ובישנים, שאם דרכו להקפיד שלא ללבשם ללא ניעור – אסור. וכן אם נדבק לבגדו דבר טינוף או תבשיל, אסור להסירו [ואינו דומה לטיט לח שעל בגדו שגם אם מסיר את הממשות העליונה נשאר כתם בבגד] (עפ"י באור הלכה שם. ובספר 'חדש האביב' כאן כתב עפ"י לשון הגמרא שאינו חייב אלא כשרגילים להקפיד וגם הוא,